

УДК 339.924

Актуальні питання реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації

Левчук О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

Коваленко В.А.

старший науковий співробітник,
Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

Статтю присвячено актуальним питанням реформації національних економічних інтересів України в умовах глобалізації. Зокрема, досліджено поняття «економічна безпека» та «національні економічні інтереси держави» та їх особливості в умовах економічної кризи, політичного протистояння та збройної агресії. Узагальнено та уточнено напрями формування національних економічних інтересів для поліпшення якості життя максимально великої частини населення за умов мінімізації втрат його іншої частини

Ключові слова: економічна безпека, національні економічні інтереси, реформація, глобалізація, суверенітет, глобальна фінансова криза.

Левчук О.В., Коваленко В.А. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РЕФОРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Статья посвящена актуальным вопросам реформации национальных экономических интересов Украины в условиях глобализации. В частности, исследованы понятия «экономическая безопасность» и «национальные экономические интересы государства», их особенности в условиях экономического кризиса, политического противостояния и вооруженной агрессии. Обобщены и уточнены направления формирования национальных экономических интересов для улучшения качества жизни максимально большей части населения в условиях минимизации потерь его остальной части

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальные экономические интересы, реформация, глобализация, суверенитет, глобальный финансовый кризис.

Levchuk O.V., Kovalenko V.A. CURRENT ISSUES OF REFORMATION NATIONAL ECONOMIC INTERESTS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article is devoted to topical issues of reformation of the national economic interests of Ukraine in the context of globalization. In particular, explored the concept of «economic security» and «national economic interests of the state» and its specifics in the economic crisis, political opposition and armed aggression. Overview and specified areas of national economic interests in improving the quality of life of most large population in terms of minimizing the loss of his other

Keywords: economic security, national economic interests, reformation, globalization, sovereignty, global financial crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю забезпечення економічної безпеки та незалежності України в умовах військового протистояння і глобалізаційними процесами у світовій економіці з урахуванням пріоритетності національних інтересів держави.

Проблема економічної безпеки зачіпає інтереси багатьох країн. Як свідчить світовий досвід, збиток економічним інтересам завдається різноманітними спробами: порушенням нормального стану міжнародної торгівлі (застосування ембарго, введення надмірних

кількісних і тарифних обмежень, штучне підвищення або зниження цін на ті чи інші товари), створенням перепон на шляху міжнародного руху технологій, порушенням практики комерційної діяльності та ін. Економічна безпека держави є вирішальною умовою дотримання та реалізації національних економічних інтересів. Отже, у підтримці її належного рівня мають бути зацікавлені і приватний бізнес, і державні структури, і всі сфери суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань економічної безпеки та національних інтересів держави, умов їх підтримки і забезпечення, можливостей інтегра-

ції України в умовах трансформаційних перетворень присвячено праці таких учених, як О. Білорус, І. Бінько, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Губський, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, В. Мунтіян, Ю. Макогон, В. Новицький, Ю. Пахомов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність праць як українських, так і зарубіжних учених, присвячених розкриттю різних аспектів та особливостей національних інтересів у світовій економіці, практично не існує ґрунтовних праць щодо комплексної розробки механізму інтеграції України в глобальний конкурентний простір, орієнтованого не на пристосування до мікро- і макроструктур міжнародної економіки, а на досягнення її стабільної конкурентоспроможності, враховуючи одночасно відповідну специфіку національної економіки України та її економічну безпеку. Вищезазначені обставини обумовлюють актуальність даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є дослідження економічної безпеки України в розрізі складових, що її формують, на основі розгляду теоретичних та методичних підходів, проведення аналізу основних тенденцій і розробка економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності формування економічної безпеки України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку економіки України, особливо на тлі процесів глобалізації, окреслена вище проблема постає особливо гостро. Нещодавні товарні «війни» з колись найбільшим імпортером нашої продукції – Російською Федерацією, що проявлялися в запровадженні найрізноманітніших видів обмежень, таких як санітарні умови, квотування, технічні вимоги та ін., анексія Криму та військові дії на східному кордоні України завдавали та продовжують завдавати суттєвих збитків економіці України, порушуючи тим самим економічну безпеку держави.

Поняття «економічна безпека» є відносно новим в українському лексиконі, хоча воно досить поширене і давно використовується у практичній діяльності на Заході. Проблема економічної безпеки вперше викристалізувалася в 30-х роках минулого століття на території США. Актуальність цього питання була обумовлена тогочасною потужною світовою кризою і необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на загрози такого масштабу в рамках національної економіки.

У 70-х роках минулого століття під поняттям «економічна безпека» почали розуміти найважливіші складові національної безпеки, і досить швидко цей термін набув широкого поширення в економічно розвинутих капіталістичних країнах. Як зазначає Р.Т. Ковалюк, поняття «національні інтереси» є невід'ємним складовим елементом як системи національної безпеки, так і геополітики. Американські вчені У. Ліппман, Г. Моргентау, Г. Кіссенджер та ін. розглядають національну безпеку як частину національних інтересів. Проблему національних інтересів досліджують українські науковці Б. Парахонський, С. Пирожков, В. Ліпка, В. Косевцов, І. Бінько та ін. [6].

У сучасній геополітиці під національними інтересами розуміють стратегічно важливі цілі, які ставить перед собою кожна держава, і засоби, за допомогою яких вона розраховує їх досягти. Українські національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток. У цьому розумінні національні інтереси є найважливішими завданнями внутрішньої і зовнішньої політики [11, с. 5–7].

У непередбачуваних умовах процесу розвитку будь-якої країни особливості здійснення економічних, соціальних, політичних перетворень та формування системи національної безпеки в умовах глобалізації завжди пов'язані з конструктивною ідеологією державотворення, яка має відповідати національним інтересам і світовим тенденціям структурних зрушень.

Визначення національних інтересів має першочергове значення під час створення системи економічної безпеки та є невіддільними від історії і традицій українського народу, менталітету, системи господарювання, культурних і духовних цінностей. Виважена реалізація національних інтересів є одним із головних завдань розвитку держави та пріоритетом її національної безпеки. Особливої гостроти ця проблема набуває останнім часом, у період пошуку шляхів подолання наслідків глобальної фінансової кризи, визначення пріоритетів стабілізації вітчизняної економіки. Особливості сучасного буття України виводять у ранг чільних завдань формування та усвідомлення національних інтересів як базових засад послідовної та цілеспрямованої державної політики [1, с. 8–11].

Поняття «національний інтерес» прийшло до нас із західної англомовної літератури, де воно вживається у значенні «державний інтерес». Під національними інтересами розуміють переважно інтереси держави, оскільки західні країни є мононаціональними державами (у соціально-політичному, а не етнічному аспекті). Нація являє собою єдність громадянського суспільства і держави, тому національний інтерес стає узагальнюючим інтересом, який знімає суперечність між інтересами держави і громадянського суспільства.

Національний інтерес у демократичних країнах – це передусім узагальнений відповідно до існуючих процедур інтерес людей, що формують політичну націю. Формування національного інтересу передбачає узгодження інтересів усіх громадян країни, хоча іноді це зводиться до врахування думки найбільш численних соціальних груп.

Визначення поняття «національні інтереси» викладено в Законі України «Про основи національної безпеки України» [12], де зазначено, що національними інтересами є «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [12].

«Національні економічні відносини кожного суспільства проявляються насамперед як інтереси», – ці слова належать Ф. Енгельсу. Осмислення потреб і прагнення задовольнити їх зумовлюють мотивацію поведінки людини, спонукаючи її до певної цільової дії. У реальній дійсності потреби набувають конкретної форми інтересів (рис. 1) [5].

Розглядаючи визначення різних науковців щодо національних інтересів, їх змісту та пріоритетність для економічної безпеки як одне з головних завдань, вітчизняні вчені здійснюють активні дослідження цієї проблеми.

Так, В. Ліпкан стверджує, що становлячи першооснову національної безпеки, національні інтереси можуть розглядатися як усвідомлені особою і суспільством, гарантовані державою цільові настанови щодо необхідності існування та розвитку людини, нації і держави як єдиного організму [8].

І. Кукса, Є. Гончаров визначають національні інтереси як реальну основу дій нації та держави, спрямованих на виживання, функціонування і розвиток, сукупність національних цілей і базових цінностей, які відіграють важливу роль у стратегії та тактиці у сфері національної безпеки, та економічної безпеки як її складової [7].

На нашу думку, національні економічні інтереси мають бути спрямовані на поліпшення якості життя максимально великої частини населення за умов мінімізації втрат його іншої частини. Так завжди відбувається в країнах із розвинутою демократією та громадянським суспільством, проте в Україні центри економічного та політичного впливу майже завжди віддзеркалюють інтереси нечисельних груп населення всупереч потребам більшості громадян.

Національні економічні інтереси в Україні часто постулюються як інтереси впливових політико-економічних угруповань. Також існує і суттєвий зовнішній вплив на процес визначення та реалізації українських національних економічних інтересів. Водночас деякі дуже важливі для громадян України економічні інтереси не враховуються в соціальній та економічній політиці держави.

Таким чином, частково національні інтереси є узагальненим відображенням інтересів громадян, а частково вони несуть у собі відбиток надіндивідуальних потреб суспільства.

Для з'ясування суті національних інтересів як основної складової економічної безпеки доцільно розглянути досить широку за діапазоном ознак класифікацію (рис. 2) [2].

Об'єктами забезпечення економічної безпеки у загальному розумінні є всі процеси та явища, які певним чином стосуються забезпечення соціально-економічного розвитку. Висо-

Рис. 1. Взаємозв'язок потреб та інтересів

кий та стійкий рівень соціально-економічного розвитку України тісно пов'язаний із встановленням та реалізацією її національних інтересів. Від правильно визначених економічних пріоритетів та ефективності їх реалізації залежить як поточне соціально-економічне становище, так і її перспективи, як короткострокові, так і довгострокові [3, с. 23].

Отже, варто звернути увагу на те, що національні економічні інтереси є пріоритетом економічної безпеки тією мірою, в якій вони слугують забезпеченню економічної безпеки. Всі національні економічні інтереси прямо чи опосередковано стосуються економічної безпеки, однак ступінь впливу може суттєво відрізнятися.

Значення національних економічних інтересів у схемі системи забезпечення економічної безпеки представлено на рис. 3 [9, с. 41].

Схема, зазначена в рис. 3, сформована для сприяння оптимізації створення та функціонування системи забезпечення економічної безпеки. Таке поєднання забезпечує необхідну обґрунтованість рішень із визначення загроз, створення та функціонування ефективної, збалансованої, економічно необтяжливої системи забезпечення економічної безпеки. Наці-

ональні економічні інтереси розглядаються як базовий об'єкт забезпечення економічної безпеки України. Вони є орієнтирами розвитку суспільства, мають значний вплив на визначення напрямів розвитку та цільових пріоритетів.

Для визначення національних економічних інтересів необхідним є: моделювання і прогнозування соціально-економічного розвитку; аналіз поточного стану економіки та виявлення тенденцій розвитку; коригування заходів державного регулювання з метою досягнення бажаних цілей [10, с. 42]. У зазначених діях особливо важливою є розробка системи економічних показників, які б надавали кількісну оцінку соціально-економічного розвитку країни. Такі показники обов'язково необхідно відображати в діючій статистиці.

Державі в національній економіці необхідно максимально чітко визначити систему національних інтересів, на основі якої будуть базуватися її дії. Коло національних інтересів доволі широке. Таким чином, не намагаючись охопити всю систему національних інтересів щодо економічної безпеки, визначимо найбільш пріоритетні національні інтереси, на засадах яких має будуватися та розвиватися

Рис. 2. Класифікація національних економічних інтересів

національна економіка. Серед них виділимо такі:

- структурна перебудова економіки;
- забезпечення інвестиційної привабливості;
- створення єдиного ринкового та інформаційного простору;
- покриття дефіциту бюджету;
- формування достатніх запасів державних золотовалютних резервів;
- подолання інфляції;
- стабілізація курсу національної валюти;
- захист національного ринку від недобросовісної конкуренції, несприятливої дії світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;
- прискорення відтворювального процесу;
- підтримка та поживлення підприємницької активності;
- доступ на міжнародні ринки капіталу;
- підвищення рівня зайнятості населення;
- збереження накопичень громадян;
- раціоналізація ринку;
- формування та реалізація регіональних соціально-економічних програм;
- забезпечення прогнозованості соціально-економічного розвитку;
- зміцнення міжнародного авторитету фінансової системи держави та її окремих інститутів.

Реалізація економічних інтересів дасть змогу спрямовувати економічну політику на задоволення стратегічних економічних інтересів та забезпечення економічної безпеки, які полягають у створенні самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямо-

ваної економіки; вирішенні державою соціальних проблем; поліпшенні та збереженні генофонду нації; прискоренні технологічного прогресу; забезпеченні екологічної безпеки; ефективному використанні світових досягнень науково-технічного прогресу; побудові рівноправних та взаємовигідних економічних відносин з іншими країнами.

Одним із важливих напрямів реалізації економічних інтересів як пріоритетів економічної безпеки України є забезпечення оптимального співвідношення та ефективної взаємодії між приватним та державним секторами економіки.

Сьогодні в складних умовах для економіки України економічна політика має зосереджуватися на тому секторі, який буде найбільш ефективним. Нові центри економічної влади (фінансово-промислові, фінансово-банківські, промислові монополії, аграрні групи) намагаються використати державну владу у власних інтересах. Практично неприховане зрощення бізнесу і політичної влади породжує елітні економіки (тобто сфери господарювання для обмеженого кола осіб із високими вхідними бар'єрами, що забезпечують одержання надприбутків). Кінцевою метою такої взаємодії є одержання підприємцями надприбутків, а чиновниками – корупційної ренти. Саме тому боротьба з корупцією та незаконною економічною діяльністю, забезпечення рівності стартових можливостей в економічній діяльності, відокремлення бізнесу від влади, досягнення справедливості при розподілі створеного продукту та багато інших необхідних заходів в

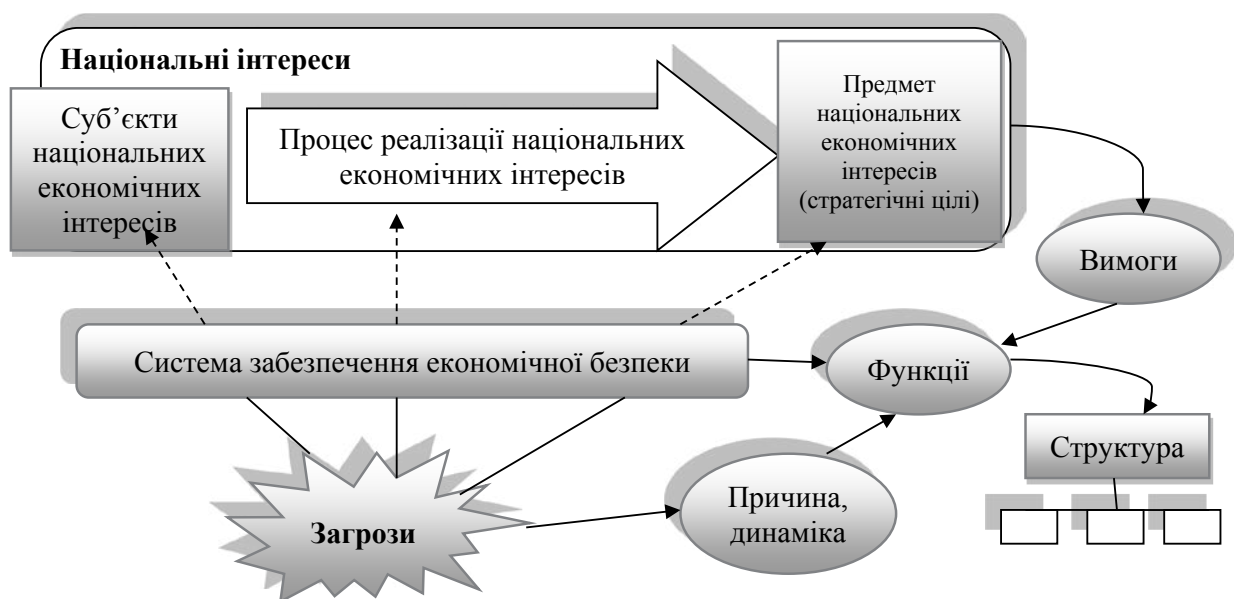

Рис. 3. Схема системи забезпечення економічної безпеки

Україні мають стати першочерговими завданнями економічної політики, які повинні сприяти забезпеченню економічної безпеки та задоволенню національних економічних інтересів всієї держави.

Крім національних економічних інтересів (перелік основних із них сформульовано вище), існує низка завдань, які не є загально-визнаними національними економічними пріоритетами, однак, на нашу думку, мають ними стати:

- боротьба з корупцією та корупційними доходами (зокрема, на базі системного контролю витраток державних службовців та членів їх родин);

- відокремлення економічної діяльності від політичної влади (передусім шляхом усунення можливостей одержати конкурентні переваги за рахунок використання владних повноважень);

- переорієнтація політико-економічної еліти з перерозподілу на створення вартості;

- створення рівних стартових можливостей всім членам суспільства та забезпечення загальнодоступності просування соціальними сходами;

- заміщення персоніфікованих соціально-економічних відносин деперсоніфікованими (деперсоніфікована довіра до контрагентів замість персоніфікованої);

- зниження ступеня експлуатації в суспільстві, насамперед власників праці та землі.

Крім того, при обранні напрямів реалізації національних економічних інтересів у зовнішній економічній політиці України перевагу надають поетапному скороченню дефіциту платіжно-торговельного балансу; розширенню сучасних і пошуку нових ринків збуту, стимулюванню нарощування експорту, а також удосконаленню товарної структури експорту та імпорту; визначенню обсягів і переліків товарної номенклатури критичного імпорту; розбудові інфраструктури зовнішньої торгівлі та вдосконаленню системи митного контролю і тарифного регулювання; розвитку співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями у національних інтересах; стимулюванню ефективних іноземних інвестицій та довгострокових торгових відносин із зарубіжними країнами [9, с. 41].

Будучи державою Центральноєвропейського регіону, Україна має економічні інтереси і поза його межами, які реалізовує в таких діях [10, с. 45]:

- зміцнення стратегічного партнерства із США і зв'язків із країнами Західної Європи відповідно до економічних інтересів і пріоритетів України;

- укріплення та консолідація відносин зі стратегічно важливими сусідами, насамперед Польщею, країнами Балтії, Туреччиною, Грузією, Азербайджаном, Узбекистаном, Молдовою;

- сприяння формуванню регіональних структур економічної безпеки від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Центральної Азії. Співробітництво з країнами Центральної Європи і Балтійсько-Чорноморського регіону в різних галузях економіки є важливим перехідним етапом інтеграції України в ЄСП;

- створення європейських і євразійських транспортних коридорів: «Балто-Чорноморсько-Близькосхідний», «Західна Європа – Україна – Закавказзя – Центральна Азія – КНР» та використання їх для формування систем постачання енергоносіїв і стратегічно важливої сировини; розбудова нафтогазових транспортних коридорів, створення умов їх безпечного функціонування;

- поширення економічних інтересів України на Близькому Сході, у Центральній і Південній Азії.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, реалізація національних економічних інтересів сприяє розвитку та функціонуванню економіки держави, підтриманню її збалансованого стану. Вигідне географічне розташування України робить можливим реалізацію національних економічних інтересів і відкриває перед нею багатоманітність інтеграційних векторів національної економіки, головним з яких є вектор ЄС. Існує велика база ресурсів та можливостей для виконання національних економічних інтересів, хоча можливості нашої держави не реалізовані повністю.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що національні інтереси є фундаментальною основою економічної політики та основним пріоритетом економічної безпеки. Необхідно активізувати зусилля на розробку такої стратегії національної економічної безпеки України, яка була б спрямована на політичну консолідацію громадян України навколо спільних національних економічних інтересів і національних цінностей, подолання наявних суперечностей і досягнення належного рівня життя, збереження національного миру та забезпечення сталого розвитку нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко О. Проблеми інноваційного розвитку в промисловості України / О. Бойко // Економіст. – 2009. – № 5. – С. 82.
2. Воронянський О.В. «Національні інтереси» як категорія політичної науки / О.В. Воронянський // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». – 2011. – № 10.
3. Глембоцький Д.О. Осмислення поняття «національний інтерес» для подальшої реалізації в розвитку країни / О.Д. Глембоцький // Вісник Національної академії державного управління. – 2011. – С. 22–28.
4. Далевська Н.М. Національні економічні інтереси України в умовах глобальної конкуренції / Н.М. Далевська // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 1. – С. 14–18.
5. Запорожець Т.В. Національні інтереси та безпека України в контексті геополітики / Т.В. Запорожець // Зб. наук. праць. Серія «Управління». – 2011. – № 3.
6. Круглик С. Валовий національний дохід країн світу / С. Круглик, О. Єременко // Вісник НБУ. – 2012. – № 3. – С. 3–5.
7. Кукса І.М. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону / І.М. Кукса, Є.В. Гончаров, І.С. Чернякова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
8. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : [монографія] / В.А. Ліпкан. – К. : Текст, 2006. – 600 с.
9. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України у контексті викликів глобалізації / В.В. Мартиненко // Економіка та управління національним господарством. – 2011. – № 8. – С. 40–43.
10. Медвідь Ф.М. Національно-державні інтереси та геополітичні пріоритети України в контексті глобалізації та євроінтеграції / Ф.М. Медвідь // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 70. – С. 45.
11. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
12. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.